

Forfatter: Aakjær, Jeppe

Titel: Artikler og Taler. - 1919

Citation: Aakjær, Jeppe: "Artikler og Taler. - 1919", i Aakjær, Jeppe: *Artikler og Taler. - 1919*, Gyldendal, 1918-19, s. 263. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-aakjaer04tom-shoot-idm140709994440560/facsimile.pdf> (tilgået 29. april 2024)

Anvendt udgave: Artikler og Taler. - 1919

LIVET OG POESIEN.

ROBERT BURNS.

Foredrag i Aalborg 21. Febr. 1913.

Mine Tilhørere!

Hvis ikke Havet var saa bredt mellem os og Skotland, fejler det næppe, at der vilde gaa hyppigere Bud imellem os — da især mellem Jyderne og Skotterne; thi der er en ikke ringe Lighed mellem i hvert Fald sydsotsk Natur og de mest udprægede Egne af Jylland, og den skotske Bonde og den jydsk Bonde har baade i Ydre og Indre udprægede fælles Karaktermærker — ogsaa Sprogets Knapthed og Fynd er ens saa vel som den naturlige Munterhed, der ligger i begge Folkegrupperes Sind — hertil kommer, at en overvældende Del af jydsk Gloser gaar igjen i skotsk Bondemaal den Dag i Dag. Men den tre Dages Sørejse over et til Tider taaet og stærkt uroligt Hav har indskrænket de to Folks gjensidige Kjendskab til flygtige og tilfældige Visitter.

To Gange er det Skotske dog bleven tilført vor Litteratur; den ene Gang gennem Blicher, der oversatte: „Ossian“ og det nu saa iandskjendte sidste Digt i „E Bindstouw“: „De va ve Helmestie, Marri hun skul astej“; men endnu dybere og mægtigere træder det Skotske os i Møde i Thomas Kingo, hele hans Aandsform er i Slægt med John Knox. Han var vel selv født i Slangerup, men hans Far var en indvandret skotsk Væver. Kingos Salmebog — næst efter Biblen laa ingen Bog vor Almues Hjærte nærmere. Ejer De ikke et eller andet Exemplar, hvori Fædrenes Taarer har dryppet? Hvor husker jeg de gamle Almuekvinder, der i Søndagsstilheden sad i Solen ved Vinduet og vnggede den Bog i deres Skjød, mens de med monoton Stemme fremmulede dens sorgbetungede Strofer. Bogen udkom midt i vor Bondes uværdigste Trældom (1689);

i dens ru og barske Poesi var der gyldige Momenter af Bondens eget, forpinte Liv.

Far, Verden, far vel,
 jeg ledes nu længer at være din Træl,
 de Byrder, som du mig har byttet oppaa,
 dem hviler jeg fra mig, og vil dem forsmaa,
 jeg river mig løs, og jeg kjædes nu ved
 Forfængelighed, Forfængelighed!

Hvilen Bonde i Datiden kunde fremsige disse Ord, uden at hans Bryst fyldtes af Hulken! Thi var det ikke hans egen altfor haandgribelige Slavelænke, som Poesien her lovede ham Frelse og Udrielse fra — omend først i Døden!

Disse stærke Salmers Klokketoner bringer endnu — tværs over Aarhundreder — vore Sjæle til at skjælve. En saadan Poesi kunde aldrig ha' sine Rødder i Sjælland; nej, det er Ilden fra de skotske Højovne, der flimrer i disse Strofer.

Men De skal høre om Burns. Lad mig da begynde med at fortælle, hvordan jeg selv gjorde denne Erobring for mit Hjærte. — Jeg sad en herlig Morgen i Maj paa en Plov ved min Fars Husgavl og læste i en Bog, der lige var kommen mig i Hænde, nemlig *Thomas Carlyles: Heros og Herosdyrkeise*. Det var Søndag, og Klokkerne langt ude kaldte Folk til Kirke. Solen faldt over Bogens Blæde, en Spurv sad paa Tagskjægget over mit Hoved med vidtskilte Ben og kiggede ned; Lærkesangen lød saa sølverne rent over den duggede Rug, og naar jeg saa op fra Bladet, havde jeg Karupaaens blide Krumninger lige for mig, hvor Kabbelejen stod saa tæt i Engbundens myge Græs, at den gennem hele Aagalen dannede et uafbrudt gyldent Tæppe. Jeg mindes endnu mit Sinds stærke Grebethed ved Bogens to tre vidt veltalende Sider om Robert Burns. Skildringens Højhed og Kraft i Forbindelse med Omgivelsernes Fred og Skjønhed havde for mig hele Aabenbaringsens Pludselighed og Henrykkelse. Jeg følte den samme dybe Sitren, som maa komme over Astronomen, naar han pludselig opdager en Stjerne af første Størrelse. Og jeg lovede mig selv, at jeg ikke skulde helne, før jeg havde tilegnet mig de Skatte,

der her var bleven stillet mig for Øje. — Og nu kom der Aar af Slid for at tilegne mig et fremmed Sprog, tilmed en fremmed Dialekt — og fremmed Sprogs Tilegnelse havde aldrig faldet mig let — men i 10 Aar af mit Liv blev Robert Burns den Personlighed, der optog mig dybest. Hans Digtning fortryllede mig, hans Livsskjæbne greb mig ved sin Simpeltid og Tragik. At sige, at jeg gjennemtrængte Stoffet helt, vilde være Pral; der er skrevet ca. 1100 Bind om Robert Burns og kommen ca. 600 Udgaver af hans Værker.

Men jeg tørstede efter at se det Land, som havde avlet den Sanger, der mer end nogen anden havde pustet til Poesiens Flamme i mit eget Bryst.

Saa laa jeg da en Morgen i Havtaagen ud for dette Land. Natten havde været en Brydekamp med Kulden og Søsnygen — Nordhavet er ingen spøgefuld Gamling — men nu drev Taagen til Havs og efterlod kun en henrivende blaa Dis, gennem hvilken Sollyset siedes som gennem et Dørslag ned over de alvorfulde Klippekystr af det Land, hvis hundrede Fjorde skjærer det ud som et Egeblad. Det er en besynderlig Ting første Gang at se det Land dukke frem af Morgentaagen, som ens Tanker og Fantasier har leget om i saa mange lykkelige Aar. Fyret sluktes henne paa *Iste of May*, Sælhundene skød deres blanke Nakker lodret frem af Kjølvandet og næs i Sollyset; Morgensolen tændte Ruderne i Brand langt ind over de furede Klipper, Maagerne kivedes i Luften over *Bass-Rock*, og milefjern imod Vesthimmelen stod i Soldisen *Firth of Forths* æventyrlige Brobue som et fantastisk Kniplingsværk i Luften, en Triumfbue af Staal, en modig svungen Portal til det indenfor liggende Højskotland.

Kom ikke til Skotland en Søndag; da vil det være enhver god skotsk Kristen en Lise at se dig svelte og lide alle Tørstens Kvaler for dine svare Synders Skyld; det rører ikke Bodsprædikanten, der har samlet sig en lyttende Skare paa Havnekajen mellem Dragere og Skibstrosser; det rører ikke Skjønjomfruen, der siddende midt mellem Sporvognsskinnerne paa Edinburghs mest befærdede Strøg anslaaer Orgelets Tangenter med de sirligste Handsker paa Hænderne; naar Salmens Toner er klinget hen, træder en lille Pukkefryg, der endnu har Angrens Taarer i Øjnene, hen til

Orgelet, læsser det paa en Trillebør og kører det til næste Gadehjørne, hvor den hvidhandskede begynder forfra. Som sagt: dine materielle Krav rører ingen. Du bøder om at faa dig anvist et Logis; de fører dig ind i et Missionshus; du trygler om et Maaltid Mad, og man rækker dig en Salmehog. Nej kom for Guds Skyld ikke til Edinburgh paa en Søndag; men en Søndag, helst en Lørdag; da vil du træffe et Liv, som du skal til Syden, ja helt til Neapel for at finde Mage til. Kl. 1 lyder et Kanonskud fra Edinburghs Castle, det er Signalet til Opbrud fra alle Arbejdspladser; aldrig saa snart har dette Skud rystet Byen, der ligger spredt hen over de kuplede Klipper, før Arbejdsredskaberne faldet ud af Hænderne paa enhver Mand; kort efter begynder Togene at arbejde sig ud af Byen med Golfspillere, milelangt bort til Sportspladserne; men de fleste bliver dog i Byen og slaar Gjakken løs; Whiskyen flyder i Strømme. Whisky er et gælisk Ord, der betyder Vand, og den drikkes næsten her som Vand; Virkningen er dog ikke ganske den samme. Gaden er eet Skraal; Sporvognsklokken ringer for døve Øren; Sækkepiben jamrer op af alle Kjælderhalse og rundt paa alle Gadehjørner. Stilfulde Højlændere i Skjørt og Plaid og med nøgne Knæ er kommen ned fra deres Bjerge for at vække Forundring og Uro i Hovedstaden; deres Kvinder forlyster Publikum ved at danse Sværdansen paa nøgne Fædder mellem opretstaaende skarpe Sværd. Larmen og Lytigheden vil ikke stilne, før Maanen staar højt over *Arthur Seat*.

Men vi maa videre ud til Vestsotland, til *the Land of Burns*. Toget susser af Sted mellem lave Bjerge, passerer en Række rindende Vand, faa Lande er saa bækkerige som Skotland; dit Tog har allerede kjørt over adskillige Vers af Rob. Burns; jeg sidder i et Nyn; seive Togplanen aander Poesi ved sine Stationsnavne: Douglas, Lugar, Mauchline, Tarbolton, Air — lutter gode Bekjendte fra Burns' Vers. Hvad er det for en lille Flod, der kommer imod mig med kaade Hop som en ung Kvinde, der paa Skrømt vil løbe fra sin Bejler? O *Doon* er det dig, endnu saa kaad som den Kvæld, du reddede *Tam of Shanter* fra Hexens Omfavneise. — Der snor en anden Flod sig under hængende Asketræer; her og der dyster Birken sin Krone i dens Spejl. Aa, er det *Air*; hvor tit har du ikke staaet for mig som nu

i Tungsindets Aftenglans! Og de skovbevoxede Højder her
 til høje — jeg højer mig ud fra den jagende Rude —
 forbi:

„Farewell ye Braes o' Ballochmyie“.

Landet er her ret bjærgrigt, Siv og Lyng voxer ufor-
 styrret. Skotterne er ikke alfor hidsige Landmænd paa
 disse Kanter; ligesom vore Forfædre frygter de et Vand-
 hul som selve den Onde og afstaar det meste af Landet
 til Tudser og Padderokker, eller det er nok Godsejeren, der
 her som hjemme lægger sin bestenede Haand paa Jorden
 og sværger, at her skal intet Korn gro. — Flokke af Faar
 med flumpende Haler i Reming bort fra Toget; Flokke af
 vilde Fugle, der er blevne husvilde derhjemme, men har
 fundet et fredet Sted her. Vi kjender hinanden paa Skri-
 get. De vækker tusind Minder i mit Bryst. Mørke Søer
 med et enkelt Hus ved Bredden; rindende Vande, flere rin-
 dende Vande, og naar du stirrer mod Nord spærret Højlan-
 dets Bjærg for Sletten som et blåat, ophakket Sværd-
 blad.

Men der, hvor det vældige Atlanterhav slænger sin
 Fraade omkring nøgne Klippehoime, der ligger en By paa
 Størrelse som Aalborg — Air hedder den ligesom Floden;
 det er Hovedstaden i Burns' Digterrige; endnu et lille Trip
 imod Syd, der hvor Havet kun anes som et uendeligt Flam-
 mespejl langs hele Horisonten, der ligger en lille lav straa-
 tækt Hytte, ikke synderlig ulig et dansk Husmandshjem.
 Næds og Beboelseslejlighed er ud i eet; man gaar ind gjern-
 nem Foderloen, saa følger Stalden, saa er man pludselig
 i Dagligstuen; bag den er et lille Kjøkken; her staar endnu
 den indmurede Seng, hvor Rob. Burns fødtes. Det var
 midt i en vild skotsk Vinter 25. Jan. 1759. Endnu mens
 hans Mor laa i Barselseng, faldt Gavlen ind i Huset, saa
 Barn og Mor maatte bæres gennem Stormen for at søge
 Beskyttelse hos en Nabo. Stormfuld var hans Fødsel,
 stormfuldt blev hele hans Liv. — Denne Hytte, der en-
 gang var en af de fattigste i Skotland, besøges nu af
 50,000 Mennesker om Aaret, som hver lægger en Shilling
 for at gaa over dens Tærskel. Her kommer Rigmænd fra
 hele den engelsktalende Jord; Børsmænd fra London, Rhe-
 dene og Storkjøbmænd fra Australien, Lærde og Litteratur-
 elskere fra Alverdens Universiteter. Amerikanske Millionæ-

rer og deres silkeklædte Damer staaer her første Gang i en straaetækt Hytte og ser med Interesse paa de fattige Smaa-ting. Hvis eneste Værdi er den, at de har tilhørt Rob, Burns. Et uopskaaret Exemplar af Burns' første Digtsamling blev det Aar, jeg var i Skotland, kjøbt for 37,000 Kr. og lagt herhen til Beskuelse. En gammel Familjebibel, som Digterens Far William Burns havde fundet Trøst hos i sine tunge Stunder, kjøbtes til Samlingen for 30,000 Shilling; alene det Skab, som hin Bibel opbevares i, repræsenterer en lille Kapital, saa sindrigt er det indrettet, for at ingen skal stjæle Skatten. Kun er det vemodigt at tænke paa, at den gamle Burns gik i sin Grav saa ribbet og arm som nogen Betler.

Denne fattige Husmand var i Besiddelse af de herligste Forstandsevner, de bedste menneskelige og moralske Egenskaber. Hans Type har saa mange Træk tilfælles med de ældre vestjydske Bønder, som de levede i min Barndom. En dyb, redelig Natur, med Hang til Tungsind; paa samme Tid myndig og from; dyb Respekt for Bibelens Ord, men dog altid parat til en Drøftelse af Livets Værdier. Hans Børn forgudede ham. I sin sparsomme Fritid lærte han dem Kjendskab til Blomsterne eller andre Naturting. Og naar det trak op til Torden, forlod han sit Arbejde, hvor han end befandt sig, for at skynde sig til sin lille Datter, der vogtede Kvæg i Mosen, og som var saa bange i Tordenvejr. Med sin spæde Haand i Faderens og sine Øjne skjult i hans Bluse vandt hun noget af hans Ro, mens det ligned.

Klare sig kunde han intetsteds, den gamle flittige William Burns, skjønt de sled alle, Forældre og Børn, saa Digteren i en tidlig Alder fik en ludende Holdning. Rob, Burns tærskede Korn, da han var 13 Aar, var Avlskarl da han var 15, — de var 7 Børn; Forpagtningsafgiften var altfor stor; de fastede ja næsten sultede; Robert gik med bart Hoved og bare Fodder; i flere Aar var fersk Kjød en ukjendt Ting i Hjemmet. Ingen Karl eller Pige havde de Raad til at fæste. Godstforvalteren sendte ofte Faderen Breve, der bragte hele Familien til at græde. Digteren siger: „Efterat min Far tre Aar igjennem var bleven rystet og rullet om i Rettergangens Hvirvler, blev han lige netop frelst fra et Fængsels Rædsler ved en Brystsyge, der efter to Aars Løfter lagde sig imellem.“ — Det var i Sandhed haarde Ti-

der for Smaarnanden. Burns' halve Digtning er en stor, flammende Undsigelse af Fattigdommens Bødler; de gav hans Far Valget mellem Døden eller Gjældsfængslet; de gjorde hans eget korte Liv til en mørk, trølsom Nat, der kun nu og da gjennemstrimedes af hans Genis Lyn. Burns, der efter Faderens Død var bleven Slægtens Forsørger, sled altfor meget og altid haabløst. Farm efter Farm gik i Stykker under Hænderne paa ham. Den Tids Godsejere var altfor griske; Arbejdsredskaberne var tunge og plumpe, Metoderne for Jordens Behandling meget enfoldige. Burns' Slid gav ham en bestandig Hovedpine, der endte i en Hjerteresvaghed, saa han i en Periode af sit Liv maatte ha' et Bryggekar fyldt med Vand staaende foran sin Seng om Natten; at plumpe i det dybe Vandkar var det eneste, der kunde gi' ham Lindring, naar Anfaldet kom.

Det er ikke at undres over, at han med saadanne Dispositioner maatte kjæmpe med Tungsindet som Jakob med Englen for ikke at gaa i Knæ. Men ind mellem Anfald af Fortvivelse, der næsten grænsede til Sindssyge, havde han et Humør, der bedaarede alle. — Folk holdt saa meget af at komme med Burns i Tørvemosen, for det var een Latter Dagen lang. — Naar han sent om Natten kom til Kroerne for at faa Logis, stod alle op af deres Senge og linnede paa Dørene for at faa Del i Burns' overdaadige Fortællekunst. — I sin første Ungdom havde han engang — efter sin Sædvane — forelsket sig ganske heftig. Besøget hos den Udvalgte tog ikke saa lidt af hans Nattesøvn, og den gamle moralske Far begyndte at finde Sagen betænkelig. Han besluttede at gi' Robert en Advarsel. En Aften satte han sig da mørk og streng ved Kakkellovnen og ventede paa Sønnens Hjemkomst. Omsider traadte Burns ind, og den gamle begyndte sin Skjændetale. Da Burns var kommen sig af sin første Betuttelse, begyndte han at fortælle om, hvad der havde hindret ham i at naa hjem i Tide, han sprang fra Skrøne til Skrøne, skildrede med de kosteligste Paafund alle de Mørkets Rædsler, der havde lokket ham bort fra den lige Vej. — Lygtemanden, Helhesten, Varulven, ja selve den Slemme boltrede sig i disse Fantasterier, først i Prosa, siden i Vers, der sa' Sparto til alt, hvad den gamle hidtil havde hørt og oplevet.

Og den strenge og dydige Gamling glemte helt at skjæn-

de og ofrede sin Nattesøvn for med Latterens Taarer i Øjnene at følge sin kaade Strik af en Søn paa Fantasiens Ridt gjennem Mosens Elvetaage og Midnatsstundens forlokkende Koglerier.

Burns' Far havde givet sine Børn den bedste Undervisning, som hans stakkels slunkne Pung formaede. Der var i denne vordende Digter en Ulvehunger efter Viden, som altid i slige Sjæle. Den Flamme, der skal brænde højt, maa først og fremmest ha' Næring.

Den, der traf at komme ind i dette Farmerhjem under Maaltidet, vilde altid finde hele Familien spisende med en Bog ved Siden af Fadet. Burns laante Bøger, hvor laanes kunde; da han skulde leve af 7 P. d. v. s. ca. 130 Kr. om Aaret, var der naturligvis intet Haab om selv at købe. Han havde en skotsk Folkevisesamling, der fulgte ham Nat og Dag; den laa i hans Lomme, naar han drog ud for at pløje; han kastede sit Blik i den, mens Øgene hvilede; han nynnede dens Strofer, mens Langjærnet flænsede. Burns elskede at pløje. Han stampede sin Rytne frem, mens Ploven slingrede i hans Haand. Naar han kom hjem, var hans første Gang mod det lille Loftskammer, der renskrev han ved en Tællepraas, hvad der havde forment sig til Sang paa Ageren. Kan man tænke sig en større Mod-sætning til den almindelige akademiske Poesi. Er *det* ikke som Dalenes duggede Blomster og Græs ved Siden af gammel Sengehaln!

Men Skjæbnen, der altid havde forfulgt ham, begyndte nu for Alvor at rynke sine Bryn imod ham. Trods af hans Slid og Siøb og Sparsonnelighed havde han altid kun Vanhold i Landbruget. Hertil kom Ulykker af moralsk Art. Hans letvakte poetiske Sjæl havde altid en eller anden Gudinde, han dyrkede, og som han indspandt i et fortryllende Net af Sange, der endnu synges over al Skotland. Saadan havde han stiftet Bekjendtskab med en Murerdatter fra Mauchline — *Jean Armour*; de elskede hinanden, som unge Mennesker gjør; de skulde helst giftes — hurtigst muligt — men Jeans Far var øjensynlig ikke saa indtaget i skotsk Poesi som Datteren — han nægtede sit Samtykke, ja, ikke nok dermed; han truede med at la' Burns forfølge for Retten, at la' ham, der intet ejede, sætte i Gjælds-fængsel, indtil han havde deponeret Penge til det Burns

Underhold, som hans Kjæreste inden ret længe maatte bringe til Verden. Det var en Handling, der grænsede betænkelig nær op til Pengeafpresning. Burns saa alting skride sammen om sig; hans Kjæreste holdt Faderen borte fra ham, han selv truedes af langvarig Indespærring og Vanære. Han saa ingen anden Udvej end at flygte fra sin Farm, der var ret havareret i Forvejen. Han skjulte sig det bedste, han kunde, mens han forberedte en Flugt for bestandig fra sit Fædreland. Han havde allerede ladet sig fæste til en Mand paa Jamaika; Burns skulde ha' 30 Pund om Aaret, men skulde saa la' sig fæste for tre Aar. 540 Kr. — ikke nogen overdreven stor Gage endda, men altid bedre end en af Skotlands Fængselskjældere. Han skulde være Slavefoged i en Plantage derovre. Saa skammelig ussel var hans Stilling, at han end ikke kunde betale sin Billet til Skibet, men maatte la' „Kjøberen“ udlægge Fragtomkostningerne for hans Person — næsten som var Talen om et Stykke Kvæg: — — En af Burns' Biografer, der undrede sig over Svigerfaderens brutale Oplørelse mod en Yngling, der allerede den Gang var kjendt og agtet i sin landlige Kreds for sit Vid og sin Genialitet, spurgte en samtidig: „Hvad Mand var denne gamle Armour, han maa da have været en meget stor og anset Mand i Mauchline, at dømme fra den Behandling, han gav Burns?“ „Stor Mand, ak nej; han var saamænd en Smule Murer, der brugte megen Snus og holdt af at gaa ud og ta' sig en bitte Hivert.“ „Stolt maa han da ha' været? Eller hvad var Grunden til den usædvanlige Haardhed mod Burns?“ „Sagen var: han hadede ham og havde hellere set Fanden selv komme ind i hans Stue og bejle til Datteren end Burns. Han kunde ikke udstaa Synet af ham; og der var nu hans Maade at vise det paa.“

Jeg indrømmer det: Burns Eiskovshandler var noget udviklede, og de har givet Skotlands Moralister adskilligt at hvæsse Tænderne paa. Der er kun det at sige dertil, at de fleste af disse Forelskelser har han lagt Forsoningens Glans over ved Digte, der nu straalere som Kronjuveler i Skotlands æstetiske Skatkammer. Digte af en saa ædel Glans kan aldrig ha' en smudsig Grund. Skjønnere Eiskovsvers end dem, han har ofret *Highland Mary* findes næppe i Verdenslitteraturen. Hvem var da den Kvinde, der gjen-

nem disse Digte har naaet en Berømmelse, der næppe er overgaaet af nogen Dronnings? — O, en fattig Tjenestepige, der passede Børnene hos en af Burns' Venner. Ellers hviler der megen Mystik over hende. Vi ved kun det, at da Burns løbte sig svigtet af Jean, søgte han Trøst hos Mary; men Trøsten var kun kort; han var jo solgt til Slavehandlaren i Virginien. Han ventede kun paa Skibets Afgang for at komme bort fra sine Forfølgere. De elskende maatte skilles, og de skal ha' gjort Afskedsstunden særlig højtidelig ved en Art Selv-Vielse, der maa ha' haft Tradition i dette dybt religiøse Land. De mødtes nede ved en lille ensom Bæk; han stod paa den ene Side af Bækken, hun paa den anden. Med Løfte om aldrig at glemme hinanden rakte han hende, hun ham tværs over Strømmen en gammel skotsk Bibel. Da de saadan havde vexlet Bibler, vendte hun sig og gik grædende mod sit Barndomshjem oppe i Højlandet; længe stod han og stirrede efter hende — og gik saa mod sin Landflugt.

De mødtes aldrig mere. Kort efter at Mary var kommen hjem, blev hun syg. Sorgen over den tragiske Adskillelse har sikkert haft sin Skyld. Hun døde. En af Burns yngre Søstre har fortalt, hvordan der en Dag brat var bleven rakt et Brev ind ad Døren. Burns gik hen til de lave Vinduer for at læse det, der steg en Dødblegthed op over hans Ansigt, og uden et Ord gik han ud af Stuen. — Det var Dødsmeldingen for Highland Mary.

Denne lille fattige Kvinde blev hans Digtergenius. Aldrig har hans Instrument saa ømme Strøg, saa dybe Klange, som naar han anraaber hendes Skygge eller i Natten søger hendes Hjem mellem Stjærnerne.

Imidlertid skete der en Bagatel, der frelste Burns fra at forlade det Land, hvis bedste Søn han var udset til at være. Skibet, der skulde ha' ført ham bort, forsinkedes af en Storm.

Der var givet en Frist, og denne Frist benyttede enkelte af hans Venner til at spørge til de Digte, som de vidste, han havde liggende i sin Skuffe. De var kjendt af hele Eggen gennem Afskrifter; hver oplyst Bonde i Miles Omkreds kunde hale dem op af Lommen eller recitere dem udenad. Men trykke dem — nej, det tænkte Burns næppe paa uden maaske en enkelt Gang i sine hemmeligste Drøm-

me. Og saa skete det dog i det Aar 1786. De kom ud i et stateligt Bind, de gjorde fænomenal Lykke, ikke blot herude i hans Hjemegn, nej, hos den skrappeste Kritik; lige til Edinburgh! Jeg maa fatte mig kort; men det blev til en ny Udgave. Han laante en Hest — han red de mange skotske Mil til Edinburgh for at ordne Tingene med en Forlægger; han red som en Triumfator; Bønderne var ved at være stolte af ham; de lavede Banketter for ham, naar han drog igjennem deres Byer. „Plovmanden fra Airshire“ — det Navn fløede foran ham og hans Hest — det var snart paa alles Læber; de fineste Adelsdamer streedes om at kunne erobre ham en Aften for deres Salon. Hovedstaden med sin Forfinelse og sit Cøgl var ham ikke god. Der tullede de ham med Smiger og Vin. Kritikerne gav ham de bedste Raad, hvorefter han kunde fordærve sit Talent; viskes ud og afglattes som de andre. Adelsfrøknerne tittede nysgjerrigt paa denne sære Fugl, hvem Duften fra de skotske Heder endnu hang i Fjerene. De undrede sig over, at en Mand, der gik i saa grove Klæder og saa tunge Sko, kunde digte Vers, som endog deres Yndlingskritikker havde bemæret med sin Ros. Selv havde de saamænd ikke læst ham. Men at se ham var *spændende*. Og de tilod ham naadigt at sige dem Behageligheder og skrive — om dem selv — i deres gulforsirede Stambøger.

En hel Vinter igjennem lød Invitationen i de adelige Huse i Edinburgh paa Burns og The. Men saa snart Sæsonen var ude, var det ogsaa forbi, saa havde han tilfredsstillet Nysgjerrigheden. En Sæson igjennem havde denne Samson moret Filistrene ved sin Følsomhed, sine Anekdoter og sit geniale Hoveds kvikke Indfald — men Moden kræver bestandig Forandring, han havde gjort sin Pligt, han kunde gaa, vende tilbage til sit Mørke, sin Armod og sin Forglemmelse.

Det var en Skjæbne, han med sin altid vaagne Skepsis havde forudset, men som dog af og til lægger ham en salt Smag paa Tungen.

Gud naade den Digter, der bygger sit Ry paa et Hovedstadspublikum. I den store By sidder den æstetiske Smag paa Røghætten. Hver Gang, den knirker, gaar en Modedigter paa Hovedet i Skorstenen.

Da Burns kom hjem, var han bleven et bedre Parti i

den højnæsedede Mærmeesters Øjne end tidligere. Nu bejlede han igjen til Jean Armour og fik ja hos baade Far og Datter. Nu kunde de altsaa gifte sig, naar de vilde. Dog var der endnu en Ting, der maatte klares. Burns havde jo taget lidt for rigeligt Forskud paa Faderglæden, det maatte han nu sone sammen med Jean i Form af aabenbar Skrifte i sin Sognekirke. Der er ikke Tvivl om, at det har gottet Præsten og hans medforløste storligen endelig at ha' denne arge Fjende i Sæxen. Med hvilken skaanselsløs Haan havde ikke Burns forfulgt den selvgode, hykkelske, skotske Kirke. Altid havde han et eller andet Ris i Sallagen til den. Aldrig har der klinget en saa befriende Latter hen over de sørværdige Hoveder og deres endeløse Forkjætringer af Synderes naturlige Trang til Menneskelighed og Munterhed. Men Kirken var ikke at spøge med, og var end Burns aldrig saa berømt, — han maatte ind i Skriftestolen til gemene Overtrædere, til Begløise for Menigheden, paa det at han kunde faa Afløsning for sin Synd. Kirkeprotokollen for 30. Juli 1786 har bevaret det Øjeblik fra Forglemmelse, da Skotland's største Gøni maatte staa Skoleret i en Kirkestol og efter at have rejst sig op blandt andre Syndere maatte høre følgende Tordentale af en uddannet Landsbypræst, mens tafrige skadefro og frække Øjne hvilede paa ham:

„Du staar der for at modtage vor Dadel og samtidig aflægge Bekjendelse om Anger for Skjærlevnets svære Synd.

Den hyppige Forekomst af nævnte Synd er just et Æmne til Fornøielse blandt kristne Mænd, som derfor gjør det fornødent at kræve dyb Ydmyghed af de Personer, der har gjort sig skyldige i hin Synd. Vi paalægger eder indtrængende i eders Hjertes Dyb alvorligt at gjennemtænke ethvert enkelt Tilfælde af eders Synd og Brøde, overtænke Syndernes Antal, deres Størrelse og Vægt og ulykkelige Konsekvenser, og derpaa sige: jeg har handlet taabeligt; jeg skal aldrig gjøre det mere.

Tag dig da i Agt, at du ikke mere vender tilbage til din Synd, som Hunden vender tilbage til sit Spy, eller som den vaskede So vender tilbage til sin Pøl.“

For den Salve maatte Robert Burns staa tre Søndage for Menighedens Aasyn, før han var tvættet ren.

Præsterne har altid haft en vældig Magt i det Land; det var omkring det samme Aar, at en Præst i Kilbirnie ude-

lukkede dem af sin Menighed fra Altrets Sakrament, som ved deres Kornrensning havde gjort Brug af den da opfundne Rensemaskine og derved — som Præsten hævdede — „irembrogtte en *djævelsk* Vind, et kunstigt Aandepust, i ugudelig Trods mod den Gud, som lod Vinden blæse, hvorefter den lystede.“ — Naa, Burns tog jo senere Hævn og satte disse Præster i Poesiens Glas og Ramme, hvor deres lange Ansigter forlyster os alle den Dag i Dag.

Burns blev gift med sin Jean og tog en lille Lejestue i Mauchline; jeg har staaet i den Stue, der nu vedligeholdes af det offentlige. Fattigere boede ingen Skurekone i denne By, fattigere ingen Tørvæbter ved Rundesmos-Land. Naar Verdens største Sanger her løftede sin kongelige Pande, maa hans Hoved ha' skrabet Bjælken.

Jean var rigtig en Kvinde af Folket; ingen æstetisk Halvkultur og ingen Bløgsot; fødte to Gange Tvillinger i 17 Maaneder uden derfor at blive pylret. Burns skildrer hende som en Kvinde med Jærnhelbred og udmærket Figur, kvik og adræt. „Disse Egenskaber, tænker jeg, skal gøre hende til en god Kone, skjønt hun aldrig har læst en Side ud over Biblen eller danset paa finere Gulv, end hvor det koster 5 Øre pr. Dans.“ — Var det ikke en god Kone til en fattig Digter — især det fortrinlige Helbred og det ukuelige Humør! Burns har slynget en Krans af Sange om hendes blonde Haar. — De flyttede til en Farm nærmere den skotske Sydgrænse: *Ellisland* hed den. Men heller ikke her vilde det trives for dem. Burns var meget ude, Jean optaget af Børnene. Driften blev hyppig forsømt.

Pigerne stod ved Gruen den halve Dag og bagte Æbleskiver, Karlene stod ved Siden af og spiste dem. — Det kan næppe være bleven noget rentabelt Landbrug. Da Fallitens syv Djævla ogsaa her havde fundet ham, fik nogle Venner ham lirket ind i et lille Toldbetjentembede; det friede ham dog for Sultedøden, om end kummerligt nok. — Nu skulde han rigtig til at gjøre sig nyttig: „mærke Sække, maale Øl, veje Tjære og Tran“ — kun *det* var det, Nationen forlangte af sin genialeste Sanger. Gud ved, om han gjorde det særlig godt. Det kan jo ikke nægtes, at han nu og da ogsaa havde andre Ting i Hovedet. Selv i denne udslidende Stilling hændte det, at han — til Trods for den strenge Inspektion — snød sig til paa Hjørnet af en

beget Planke at nedskrive et Digt, som enhver engelsk Rigmand, om han kunde erhverve Originalen, nu vilde betale med en Tønde Guld. Den Gang Burns levede, blev det knap nok betalt med Værdien af det Papir, hvorpaa han skrev det.

Burns' Liv som Toldbetjent førte med sig, at han maatte rakte meget omkring paa Hesteryg; det førte hyppig til Kros og til Svir, der stjal hans Sundhed og ogsaa en Del af hans Stemningsliv. Nu og da rykker han i sin Slavelænke, som i dette oprivende Brev til en Ven (1791): „Min kjære Amsley! Kan du bringe Trøst til et sygt Sind? Kan du skjænke Fred til en bedrøvet Sjæl, der sidder midt mellem Rødsler af Fortrydelse, Anger, Samvittighedskval, Hovedpine, Kvalme og hele den øvrige Rest af Helvedeshunde, der besætter det sølle Asen, som har gjort sig skyldig i Drukenskabens Synd.

O, jeg ulykkelige, fortabte Stakkel! jeg har prøvet alt, der plejer at more mig, men forgjæves. Her maa jeg sidde — som en Mindesten over den Hævn, der hober op af den Onde, langsomt tællende hvert Hik af Klokken, mens den langsomt, langsomt eftertæller disse lade Skurke af nogle Timer, der — gid Fanden havde dem! — tropper op foran mig, den ene i Hælene paa den anden, hver enkelt bærende paa sin Ryg en Byrde af Lidelser, der skal gydes ud over mit syndige Hoved. Og ingen er der, som har Medlidenshed med mig. Min Kone skjænder paa mig, min Forretning torterer mig, og mine Synder kommer og stirrer mig op i Ansigtet, mens hver efterfølgende har en bitrere Historie at gi' til Bedste end den foregaaende.“

Under alt dette truedes han paa sit fattige Brød for sin Sympati for den iranske Revolution; han havde skrevet dristige Vers mod Kongehuset og beholdt Hatten paa, mens Dronningens Skaal udbragtes. Det toges under Overvejelse at afsætte ham. Det blev ham betydet: „Det er din Sag at virke (d. v. s. veje Hamp og Tjære), ikke at ræsonnere.“ — Burns maatte bide sin Harm i sig; til en Ven udøste han sit Hjærte over sin Overordnede i de Ord: „Jeg kan fortælle ham, at det er paa Naturer af min Art, at Nationen hviler.“

Nu skal Skotterne være villige nok til at underskrive den krænkede Digtens Ord — men dengang!

Saa forstaaende og saa kloge alle er — bagefter! F. Ex. den meget ansete skotske Kritiker *Francis Jeffrey*; han skriver: „O, min kjære Empson, der maa være noget skrækeligt uretfærdigt i den nuværende Verdensorden, naar slige Ting kan hænde og regnes for naturlige. Jeg kunde kaste mig ned i Støvet og skribe og krybe om deri, jeg tror et Aarhundrede, for at frelse en Sjæl som Burns fra den Lidelse, den Besudling og Nedværdigelse, som hin Verdensorden har paalagt ham. Tænk blot, om jeg i min nuværende velstaaende, indflydelsesrige Stilling havde kjendt ham, — jeg skulde ha' reddet ham, tilbageført ham, bevaret ham endog til denne Dag.“

Skjønt det var Digtergagernes gyldne Tid, hvor Adelsmændene bortskjænkede Summer for et godt Ord, var der ingen, der tænkte paa Burns; han kunde jo veje Klude og Ben; desuden hjalp man jo da ikke en Republikaner! Man var da Adelsmand. Lad ham bare synke! Og han sank — dybere og dybere, indtil han omsider fandt fast Bund i Graven. Da var han kun 37 Aar. Han skal efter en Svir være falden om paa Gaden og bleven liggende til Morgen; det var en kold Januarnat. Det blev en Gigtfeber, der rystede hans magre Lemmer. Hans Familie vilde la' hente en Læge. Burns svarede: „Hvorfor skulde en Læge spille sin Tid paa mig. Jeg er saa fattig en Fugl, at det ikke er Umagen værd at plukke mig.“ — Ligesom Faderen kunde heller ikke han faa Lov at dø i Fred for Kreditorer. Med rystende Haand skriver han til en Ven: „En Slyngel af en Kræmmer har sat sig i Hovedet, at jeg er ved at dø; han har skyndt sig at stævne mig og vil endelig sende min magre Krop i Fængsel. Vil du være saa god at laane mig ti Pund og sende dem med omgaaende Post. — — O, James, hvis du kjendte mit Hjertes Stoithed, vilde du føle dobbelt for mig. Ak, jeg er ikke vant til at tigge.“

Han døde faa Dage efter, den 26. Juli 1796. Hans Kone gik højfrugtssommelig med deres 5. Barn.

Faa Aar efter, da hans Betydning var erkjendt af alle, sloges Rigmændene om at komme i Besiddelse af selv den tarveligste Gjenstand, der havde tilhørt Robert Burns. Et Bæger, hvoraf han havde drukket, blev kjøbt for 300 Pund — 5400 Kr.; For denne Sum kunde den nøjsomme Burns ha' levet i Aaringer.

En af hans Biografer, *Th. Carlyle*, der selv var Skotte, slutter sin Burns-Karakteristik med dette bedske Billede: „Rejsende foræller, at der paa Øen Sumatra er en Slags store Ildfuer, som man sætter paa Spid for at oplyse Vejene med dem i Mørke. Standspersoner kan saaledes rejse i et behageligt Lys, som de beundrer meget. En stor Ære for Ildfuerne. Men —“

37 Aar — ældre blev Burns ikke, før han knækkede over som et Træ, man har taget ethvert Læ bort fra — et Træ, hvis Krone var for tung, men dets Rod for svag!

Men alt i saa ung en Alder havde han udført en Mandsgjerning, der gjennem Aarhundreder vil gjælde for hans Nations Stolthed og Lykke.

Jeg tror ikke, jeg har været i en By i Skotland, hvor ikke der er et Mindesmærke for Burns, Statuer, høje Taarne, Musæer, Biblioteker, hele Bygninger, for ikke at tale om en Uendelighed af Klubber, Foreninger og Selskaber, der alle bærer hans Navn.

Burns har skrevet et Digt: „De to Broer“ — nemlig de to, der gaar over Floden Air ved Byen af samme Navn. Det Aar, jeg var i Skotland, truedes den ældste af disse Broer med Fald; men Hertugen af Rosebery sammenkaldte til et Møde i Air, skildrede for de forsamlede, at det ikke gik an at lade en Bro styrte sammen, som Burns havde viet et navnkundigt Digt; og før de skiltes, var der tegnet 70,000 Sh. til Broens Gjenopbyggelse.

Saa forgudet er Burns nu. Han er saa inderlig forbundet med Skotland som Lyset med dets Flamme.

Skjønt hans Liv var en eneste Tragedie indtil det dybe Sammenbrud i 5. Akt, saa svulmer dog hans Digtning af Sundhed og Mandighed, af moralsk Tapperhed, af den ægteste Humanisme og Naturlglæde. Endog paa sit Dødsleje laa han og skrev glade Elskovssange og slængte Fingerkys til det bortflygtende Liv.

Ellers har han mestret omtrent ligegodt alle Toner lige fra den kaadeste Latterskala til det Angstraab, der undslipper den Sjæl, som synker i Mørke. Hans Sang kan svulme som en Klokke i Høst, blive en Prædiken, en gripende Forkyndelse om moralske og nationale Værdier — som i „En Husmands Søndagskvæld“; men den kan ogsaa synke til en stille Hvirken om to gamle Menneskers livs-

lange Kjærlighed og Troskab, der kun fik Lov til at ytre sig i et Haandtryk, før Graven skilte dem — som i „John Anderson“ —. Han kan synge om en gammel Hest, eller om en lille Mus, hvis Bo hans Plov har forstyrret under Efteraarspløjningen, saa vi faar Taarer i Øjnene, og han kan faa selv en Bedemand til at skoggerle ved at fortælle om den kaade Gast Tam o' Shanter eller om Kvaksalveren Dr. Hornbook eller om Fanden, der hentede den af alle Smuglere hadede Toldbetjent.

Mest kjendt og elsket er dog hans dugfriske Smaasange til gammelskotske Melodier, Folkeviser om ung Længsel og ung Kjærlighed, om sund, uskyldig Livsglæde, kjæmperde for Livets og Ungdommens Ret til at eiske og favne, fulde af Attraa og fulde af Sol, skjønt heller ikke Sorgen, Skuffelsen, Vemoden er dem fremmed. Over 300 Sange skrev han; der herligste Sangskat en Digter nogensinde har skjænket sin Nation.

Kritikken har ikke leynet ham meget; den har her — som overalt — haft saa travlt med at paavise hans Laan. Han er ikke ret noget for Originalitetsjægerne, de ndspekulerte. Aa, de Taaber, som behrejder os, at vi ikke paany oplinder Ilden, hver Gang vi har Brug for en Tændstik! Er det ikke min fødte Ret som Menneske og som Digter at tænde mit Lys ved andres Lys. Kritikken har som oftest interesseret sig grumme lidt for Fuglens Sang, men nok for de spraglede Fjer, den bærer i Halen.

Robert Burns' Digtervæld var ikke en Fontæne, sat i Cement, men det var en Naturens Vædkilde, der leende borede sit Leje mellem Blomster og Siv. — Han sang det, der laa tyst og stammende i jævne Folks Bryst; han sang det, saa de under Glædestaarer bar det ud i Solen og saa deres eget halvt udtalte Følelsesliv, deres Graad og jubel forløst deri. Han, den af Livet martrede, var udset til at være Livsglædens herligste Fortolker og Sanger.

Burns' Betydning er hans Samhørighed med det bondeskotske. Bonden er og maa altid blive Grundstammen i alle levedygtige Nationer Verden over. En gennemkultiveret Bondestand, der har bevaret Navlestrængen med Jorden og Naturen ubrudt, er det bedste, jeg kunde ønske mit Folk og ethvert Folk.

Bonden er endnu i alle Lande ikke stort mere end Ma-

teriale, en ufærdig Masse, et væltende Hav af skønne Muligheder.

En eneste Gang i Verdenslitteraturen har disse guddommelige Muligheder taarnt sig op til en Kolossalskikkelse, for hvilken en hel Nation med sine Agre og Enge, sine Bjerge og Søer, sine Moser og Heder danner Fundamentet; og Skikkelsen, er hin Digter-Bonde, „Plovmanden fra Ayrshire“, Robert Burns.

SÆKKEPIBEN.

Et Rejseminde.

(1907.)

Det er en Lørdagften i Leith. Gadelivet koger og bobler som en dampende Kjedel; Fuldmaanen staar op over Arthur Seat og slænger fra Gadernes Frømspring vældige Slagskygger ind mellem de spadserendes Ben. Højlandsskyerne sejler i kølig Majestæt hen over Byens slørede Taarne, standser et Sekund over Edinburghs Castle for mættet af Kulde fra dens flossede Fjældrifter at ty mod Havet.

Folkelivet er paa sit højeste, Kong Whisky rører vældigt paa sig. Struberne brøler, Sporvognsklokkerne ringler og raser: Væk, for Helvedet! En overvældet Matros ligger midt mellem Skinnerne og synger: Yankee doodie.

Vi er naaet hen til det Sted, hvor Constitutionstreet strømmer ind i Leith-Walk; her danner de udmundende Gader et Torv, som en Række sammenflydende Elve kan danne en Holm i Strømmen. En Uendelighed af Mennesker og Ting er skyllet sammen her; Handelsmænd og Frangere, Tønder og Trækvogne, Akrobater og Sværdansere. Menneskestrømmen skyller til begge Sider, tager en Klump bort et Sted og fæster den et andet. Befaklerne, der blafir hid og did, er hvertøjeblik i Færd med at svide Mændenes Jakker og Huer.

I et Hjørne, hvor man ustandselig grides og skubbes, har en Afdeling af Frelsens Hær slaaet sig ned; her saavel som i Danmark søger den at klappe Synderne frem ved Kastagnetter og Trommeslag. Høsten synes dog at være ringe.

Lige op ad denne Fromhedsbød har en Paraplyhandler klistret sig fast; ind mellem Hallelujaerne stikker han de freiste en Bomuldsparaply i Haanden og forklarer dem omstændelig dens Mekanisme. Han spænder sin Paraply op og ned med et rutineret Smæld; han holder den hen over Begfaklen og lader den gennemgaa Ildprøven, skjønt det vel næppe laa i dens Bestemmelse at beskytte mod dette Element. Havde nogen set Mage til Paraply; han rækker den besværgende lige op i Synet paa Hærens Forsanger; viide man behøge at notere sig, at den var af ægteste Bomuld og kostede endda kun 1 Shilling 6 Pence.

Begfaklen skjærer i hans sorte Øjne sammen med Handelsiveren. Men hvem tænker paa Paraply i dette bedaaende Vejr? Da Manden har udtømt sit Vittighedsforraad, vender man sig uden Skrupler til den næste.

En Mand i Skjortærmer er traadt op paa en omvendt Fustage. Herfra begyndte han at dele smaa Pebermyntekager ud blandt Mængden. „Vil De behøge at strække Haanden frem. Ja, men det er jo gratis, kjære Mand. Saa staa dog ikke Dem selv i Lyset. Det undrer Dem, at De faar det for intet. Men det fører nu Tiderne med sig. Der er ingen Mulighed mere for at komme af med Varerne paa anden Maade.“

Nu er Publikum præpareret, man ler og smasker og venter paa den næste Vittighed. Tøndemanden har nu indstillet den gratis Uddeling. Han rækker en Tut Sodakager frem. Ja, de er vel ikke aldeles gratis, men saa godt som. „Døm selv, kjære Publikum, en Penny! De tror, det er Humbug; en Penny for en saadan Hoben Sodakager; men jeg har købt dem i Butikken her lige om Hjørnet; det er skam Varer, der ikke trænger til nogen anbefaling.“

Femørerne ruller ind fra alle Kanter. Manden paa Tønden bruger Munden hele Tiden, mens han tar Mønten ind med en ligeegyldig, selvfølgelig Gebærde, som plukkede han Pengene ned af et Træ.

Saa tager en Sækkepibe frem. Frelsens Hær mister øjeblikkelig Trefjerdedelen af Menigheden. Forsangeren ser indædt, himmelskuffet ud af Øjenkrogene.

Sækkemanden render som i Vaande frem og tilbage over Stenbroen, mens han trakterer sit Instrument. Paa Grund af Halvmørket kan jeg ikke rigtig blive klog paa,

hvordan Spilletojet er indrettet. Yderst primitivt er dog det hele. En snavset Sæk, hvori han gennem et Mundstykke indblæser sin egen Brændevinsaannde, mens han la'r Fingrene løbe op og ned ad noget, der ligner en Fløjte, og som ogsaa staar i Forbindelse med Vindsækken.

Det ser ud, som gik han med en syg Høne under Armen og klemte den, til den gav Hals. Han er utrolig pjaltet og umaadelig kæfereret. Naar han standser sit Løb, er han lige ved at blæse sig selv bagover; især i de høje Toner girer han færligt i Knæerne. Han bruger tilsyneladende kun den ene Side af Munden; i hvert Fald er det kun den ene Kind, som svulmer og strutter som en rød Ballon.

Folk tykkes godt om Spillemanden, og der vanker mange „Kobbere“.

Men saa optræder pludselig en færlig Konkurrent. En rigtig Højlander er traadt ind paa Arenen. Han er ikke blot iført autentisk Nationaldragt med Tartanplaid og Skjært og Fez og bare Knæ og „Sporren“ paa Maven i Form af to hvide Hestehaler, men han har ogsaa en fint drejet Sækkepipe med Elfenbensmundstykke og Dingeldangel og tre mægtige Horn, det ene længere end det andet.

Sangerkampen synes da ganske ulige. Højlanderen strammer Knæmusklerne og spankulerer hen over Fliserne som en spansk Hane, mens de hvide Hestehaler hopper ham paa Maven af Selvfølelse. Men Spillet er ensformigt og uden Gemyt; det lyder dødt og snøvlede, som havde et eller andet Kjæmpeinsekt uforvarende faaet en Klo i Klemme. Den Pjaltede, der et Øjeblik har fjernet Mundstykket fra Læberne, staar pludselig og bliver ædru; han fatter nyt Mod; han render hæftigt frem og tilbage med sit Instrument, som man løber med en Brand for rigtig at faa den til at blusse. Det lykkes ham virkelig at „blæse sig op“. Han er sjensynlig en stor Virtuos, et godt Stykke af et havareret Geni. Han slaar Triller og Tremulanter; han rejser Tonen, saa den lyder som Brus af Fjældbække; han løfter sit Instrument og blæser ind i Fuldmaanen, der sejler over Tagene. Han er bleven „belt fra det“. Han finder Toner frem fra sin skidne Sæk, som gaar tomroedybt ind i Skotternes Hjerter. De gaar grebne hen til ham og vil stikke ham „Kobbere“ i Haanden; han føler sig saaret. Han vrisser ad dem med Albuerne. Han blæser ad deres „Kob-

beret. Han er Kunstner nu. Han er Tolk for en Nation. Han gøgler ikke. Han er grebet. Han er hjemme i den Dal, hvor han fødtes mellem lyngmærke Fjælde, hvor Stjærnerne spejler sig i en dybtkløftet Sø; og han faar baade mig og alle andre til at glemme, at han er pjaltet og ikke ganske ædru. Alle har nu kun Tanker for hans Spil, der ligesom hvælver den skotske Himmel endnu dybere over vore Hoveder og aabner et Glimt ind i Hjertet af et trodsigt, uforfærdet og mindekjært Folk.

Da den pjaltede Virtuos endelig sluttede sit kvarterlange, udmattende Spil, var den „spanske“ Hane stille forduftet ad en Sidegade med samt sine spraglede Fjer.

LIVET OG POESIEN.

Horsens Lærereforening 21. Febr. 1909.

Mine Tilhørere!

Jeg gik en Dag op imod Færdselsstrømmen paa en af Hovedgaderne i Glasgow. Intet Steds i Verden — ikke i London en Gang — har jeg faaet saadant et Indtryk af Vognlarm og Arbejdsrøre. Hele den mørke høje Gade er som et muelangt, brølende Svælg af Lyd og Buiider; hundrede Tusinde Vognhjul bumper og støder, slingrer til og fra for at finde et Ligevægtspunkt, mens de skumpier af Sted med deres taarnhøje Byrder. Jeg er naaet hen til en af de vældige Bræer, der er slaet over Floden Clyde; her er Færdslen især sanselovvirende — det er som at se en hel Nation holde Flyttedag.

Jeg gaar hen over Kjærpebroen, der skjælver som Bunden i en Violin, naar Buen føres haardt hen over dens Streng; og jeg la'r min egen Bondesjæl gennemskjælves af denne for mig saa uvante Udfoldelse af Lyd og Larm. Fra min tidligste Barndom var jeg fortrolig med Stilheden i Naturen og Menneskelivet, den maanebelyste Ro, hvori Bækken taler i Søvn, mens Vandet glider kjærtegnende over Flæg og Siv; jeg var fortrolig med det ensomme Tiltak i Krogen, hvor en blomstret Urskive lyser mod en kalket Væg; men her stod jeg pludselig midt i Bræn-

dingen af den gudsforgaaede Helvedeslarm, hvori Storbyen aander og arbejder, og jeg kunde ikke rigtig finde mig selv. Da fangedes mit Øje af en lille Tildragelse, der jog en Varmebølge gennem mit Blod:

Ovre paa det andet Fortov, der hvor Broen hørte op, og det vilde, larmende Gadesvælg atter tog fat, stod der en lille barhodet Dreng og ventede paa at turde krydse Strømmen. I sin spæde Haand holdt han en Kurv med Violer; altsaa en lille Handelsmand, der skulde over paa den anden Side af den farlige Gade for at afhænde sin Vare!

Det var kun nu og da, jeg fik Glimt af ham ind mellem Vognhjul og Hesteben, og hver Gang var hans Ansigt blevet mere fortvivlet; nu hang der to blanke Taarer ned fra Øjenvipperne, de rullede ned over Violerne, som han ligesom besværgende løftede op foran sit Bryst.

Da — pludselig — traadte en garderhøj, knippestærk Politibetjent cristigt ind mellem alle de sparkende Hesteben, og med et eneste Hug af sin besnorede Arm standsede han hele dette Bjærgekred af Vogne, saa Strømmen størknede ud efter til begge Sider. Der laa en mørk, stille Stribe tværs over Kjørebanelen, og Betjenten gik over denne Stribe, værdig som en Pater. Og han tog Barnet ved Haanden, og forbi pustende Hestemuler og masende Automobiler og tænderskjærende Fragtkuske, der med hele deres Legemsvægt klemte sig bagover mod Vognbremserne, førte han den lille sikker og tryk over Gaden.

Denne lille Dreng — med Violkurven paa sin Arm — det er Poesien. Lad ham aldrig savne hin myndige Haand, der skal føre ham freist gennem Døgnets sønderhakkende Larm og Støj!

Og denne Bøn er ingenlunde overflødig, naar man ved, hvor ringe en Plads, Poesien indta'r i de fleste Menneskers Liv; thi det er i Sandhed nedslaaende at se, hvor stedbarnsagtigt Poesien gaar omkring i de fleste danske Hjem. Medens der af baade By- og Landboere anvendes ret betydelige Summer paa rent haandgribelige Skønhedsværdier eller hvad der Mand og Mand inellem regnes for saadanne — f. Ex. smukke, sunde Huse, nye behagelige Møbler; flotte, magelige Klæder osv. —, saa er det rent latterligt at anføre, hvad der i et almindeligt Middelstandshjem anvendes paa Bøger i en Nation, der lidt forhastet er bievæn udraabt

som den mest oplyste i Verden. Ja, jeg vover den Paa-stand, at her er tusinde og atter tusinde af Gaarde i dette Land, hvor der ikke anvendes 50 Øre paa Skjønlitteratur om Aaret, mens der uden Knur holdes baade Julegæder og andre Fester, der med flere Hundrede Kroner tynger paa Aarets Budget.

Jeg er selv opdraget i saadan en lille Gaard, hvor af Aarets verdslige Bogindkjøb indskrænkede sig til en Almanak til 50 Øre, og saa hændte det endda, at ens strænge Fader behagede at konvertere selv denne beskedne Sum til et Par solide Barnetræsko.

Hvor husker jeg levende Indkjøbet af denne Aarets eneste verdslige Bog. Det var saadan en otte Dage før Jul, at man som halvvoxen Dreng sendtes over til Landhandleren efter Specerier til Julefesten. Og naar saa alt var læsset paa den spæde Ryg, Melet, Sukkeret og den hæsligt vejende Brændevinsdunk, der ikke var til at styre paa den smalle Barneeskulder, — saa begyndte jo Parlamenteringen om Almanakken; de hang i en Række paa Snore over Disken sammen med Hestestrigler og Sengepotter og tørrede Fisk; ja, der hang du Julens Pryd — Hosianna! Wisbecks Almanak! I tre forskellige Størrelser lyste dens dannebrogsprydede Sider mod mit Barneøje; som oftest maatte jeg blive ved den til 50 Øre, en enkelt Gang fik jeg dog den til 75 i Sækken, og da gik Vejen let gennem Slud og Mulm, om saa Dunken var aldrig saa uregjerlig paa den smalle Ryg, om Fingrene frøs og Sneen klimpede under Træskoene ad de øde, vilde Veje — Belønningen for det alt sammen laa jo der øverst i Sækken som en lille rød fantastisk Bog, der endnu lugtede af Tryksværte og alle Julens skønne Forjættelser.

Aa, den stakkels hungrende og tørstende Barnefantasi, hvor er den ikke bleven mishandlet og forsømt gennem Tiderne. Du sørger for efter Evne, at dit Barn faar de for Legemets Opholdelse nødvendige Næringsværdier, du mætter dets Bug med Mad og Mælk — men det, der skulde gjøre Barnet først og fremmest til Menneske, det, der skulde løfte det ligesom i Triumf over den øvrige Skabning, Fantasien, la'r du uden Skaanse hungre til Døde! — Du har altid en medlidende Taare tilovers for de Børn, der sulter legemligt; hvorfor grædes der aldrig for de usige-

lige Værdier, Sjæleværdier, der gaar tabte gennem en tidlig Visnen, fordi Fantasien ingen Næring fik!

Det er maaske endda en endnu dybere Tragedie, at bag om Sultens og den legemlige Forsømmelses hældende Hytter ligger et Land, hvor Fantasies Lys er slukt og Materialismen dækker alt med sit guld Mulm.

Vort Folk har vel nok engang været et poetisk Folk — vor skønne Folkeviseskat synes at tyde derpaa — men i Øjeblikket er der saa mange Tegn oppe i Tiden, der gjør en Digter bedrøvet. Poesien har ganske vist Venner baade i By og paa Land, men de bor spredt. Og det staar i den Retning ikke godt til i de nederste Lag; og det er dog her, det gjælder. Har vor Bonde og vor Arbejder mistet Sansen for Poesi, da er der sandelig Grund til Bedrøvelse. Og hvor nedslaaende er ikke det Indtryk, man for Øjeblikket faar af Almuens poetiske Idealer, dersom man lægger Mærke til, hvad den synger, naar den ikke mere sidder i Forsamlingsalen eller paa Højskolebænken, men efter For-godtbefindende kan gi' sig sine indre Stemninger i Vold. Jeg sigter her til den Syndflod af Markedsviser med deres stolprende Rytmer og Rim og deres altid taarepersende Indhold af erotiske Veklag eller rene Uhyrligheder af Skrækbilleder og Morddramaer. Det er ikke noget opløftende Billede, man faar af vort Folks poetiske Trang gennem disse Sager. Og dog kan disse Viser glæde sig ved en Af-sætning, som den virkelige Poesi maa misunde dem.

For nogle Aar siden udsendte *Ev. T. Kristensen* en Samling danske *Skjæmteviser* — 100 ialt — som han med sin sædvanlige Jærnfid havde sammensanket rundt om hos dansk Almue. Det var altsaa Frugter, der, saa at sige, var plukkede fra Folkets Læber. Det er paa en vis Maade beskjæmmende at blade den Bog igjennem, ikke saameget endda for den utrolige Plumphed, hvormed her dvæles ved erotiske og ekskrementale Forhold — det har Folkepoesien altid faaet Tilgivelse for, naar der ellers var virkelig Vid med i Spillet — nej, det beskjæmmende ligger i, at der saa godt som aldrig blandt alle de grove Ting forefindes en uskyldig Morsomhed, en virkelig rammende Spøg, en fint opfattet Ting, hvor Indhold og Form er smeltet sammen til en Enhed.

Gjennemgaaende er Formen her saa skjodesløs eller

hansl. at ethvert for Poesien skolet Øre føler sig krænkede. Hvilken himmelvid Forskjel paa denne og f. Ex. skotsk Folkepøesi, der begejstrede en uopnsaelig Digter som Robert Burns til de uadødelige Sange, der grundede hans Verdensry!

Men saadan som disse Skjæmteviser lyder her, kan de næppe altid have lydt; de er bleven trukne ned fra deres Skammel, deres Rim og Rytme er glødne ud; det er med andre Ord en Poesi, der har været under Træskoene, og disse Træske har ikke været altfer rene. Folkets Øre for Rim og Rytme, hele dets poetiske Sans, har øjensynligt forgrovet sig gennem Tiderne.

Hvad Folk i Almindelighed forstaar ved Poesi, kan der ogsaa faas et haarrejsende Billede af ved en flygtig Gjennemgang af vore unge Damers Poesibøger; eller for at gaa længere ud paa Kulturmarken: se engang, hvilke jammerlige Produkter Dagspressen opta'r af lokale Rimsmede og derved forsynet med Poesiens Stempel; ogsaa de grusomme Trykfejl, der er som Dolkestød mod en Digers Hjærte, men som næsten uvægerlig ledsager de Digte, der gaar op i den period'ske Presse, vidner om, hvor daarligt det staar til med den poetiske Sans endogsaa paa vore Aviskontorer.

Nej, lad os tale saa smaat om vort Folks høje Kulturtrin, i hvert Fald hvad Poesien angaar.

Men paa den anden Side, hvilken Kilde til Bedrøvelse er det ikke for den, der blev fortrolig med Poesiens Vidundervæld, ja, som den har skjænket de dybeste Stemninger, der kan stige ned i et fattigt Menneskebryst! Thi Poesien er jo ikke blot et Navn paa noget udenfor os, men det er vort eget Hjærtens Slag, Pulsen i vor Væren, uden hvilken Livet var goldt og øde. Held det Menneske, som har følt dette hellige Gys i Blødet, naar han mærkede Pustet af Evighedens Aande mod sin Pande; en stakkels jordfødt Mand, der som hin ensomme i Skriften et Sekund sprængte Jordens Taager og blev forrykket til den syvende Himmef. Smil ikke ad ham; beklag hellere dig selv og ham, at Livet er saa brutalt og tungt, at den dybeste Lykke kun kan skjænkes dig i Sekunder!

Men Himlen være lovet, saa er det jo dog ikke Digteren alene, der er under Indfydelse af Poesiens Almagt; nej, Poesien er dulgt i hvert menneskeligt Bryst, som To-

nen er dult i Celloens Streng. Der gaar gennem hvert Menneskebryst en Længsel, nej, et Skrig efter Skjønhed, og ikke den Skjønhed alene, der kan gribes mellem to klamme Hænder, men den endnu langt dybere og ædiere, der varmer os til vor Sjæls Rod. Ja, Poesien er i den Grad gaaet ind i Naturens Plan, at naar du ser nøjere til, vil du finde den i og om dig saa at sige, hvor du staar og gaar. — Der ligger en Sten paa Marken; en ta'r den hjem og lægger den under et Svinetrug, en anden hugger en Statue ud af den. Poesiens Elementer er allevegne. Jeg skal her bare pege paa den Del af Poesien, der er knyttet til Rytmen, der spiller saa stor en Rolle ikke blot i Musikken, men i en saa udstrakt Grad i Sangen — den vil du finde overalt; saavel i den levende som i den døde Natur — vel at mærke — og det er for mig det interessante i denne Forbindelse — allevegne, hvor Livet udvikler sig *sandt*. — Der er en udpræget Rytme i dit Hjertes Slag, i din Pulsens sagte Bank; brydes denne Rytme, da ved du, at nu er du syg. Der er en Rytme i Bækkens Rislen, i Sommerkornets Sus, — en ganske bedaarende Rytme i Droselens Slag, i Nattergalens Skumrings-Syngen. Der er da ikke Tvivl om, at disse Smaaskabninger har en poetisk Sans, som mange Mennesker maatte misunde dem. Kan nogen tvivle om, at Nattergalens Triller vækker poetiske Stemninger hos Magen, der sidder under Levet og lytter med de blankeste Øjne?

Men selv i det daglige Livs trivielleste Forhold tør denne Rytme ikke savnes, hvis der skal være, hvad vi Jyder kalder „Skred i Arbejdet“. Tænk paa Plejlens Slag paa Loen, paa to Smedehamres klingre Fald mod Ambolten, paa Høvlens Ritsch og Ratsch over Brædtet — intet Steds tør hin Rytme fattes; den Karl eller Arbejdsmand, der ikke kan finde Arbejdsrytmen, vil altid blive trængt ud af Banen og hyppig ende paa Fattiggaarden. Og hører ikke Maskinisten øjeblikkelig paa Maskinens Dissonans, at nu maa der være gaaet Brud paa Værket! Saadan er da Rytmen i vort eget Blod, i levende og dødt, i Bølgens Slag mod Havbrinkerne, i Klodernes ensomme Gang omkring Solcentret, ja i Tavshedens stille Syngen og i de fjerne Aftenhimles dragende Hvisken — i det, som de gamle saa smukt kaldte for „Sfærernes Musik“.

Er det ikke en betagende Tanke, at saa væsentlig en

Bestanddel af al Poesi som Rytmen er, er gaaet op i Skabeplanen. Den er i Himlen, den er paa Jorden — hvorfor da saa sjældent i det menneskelige Hjærte!

Jeg har Grund til at tro, at vor Tidsalder er en af de ugunstigste, Poesien har haft.

Poesien trivedes bedst i de store naive Tider, da Folkeslagene endnu var paa Vandring frem mod deres dunkle Endemaal. — Der fortælles om de gamle Arabere, at naar der var opstaaet en ny Digter i Stammen, da tændtes der Glædesblus i Natten, der lyste den Tidende ud over Ørkenen og op mod den „brede Himmel“, at nu havde Guden atter besøgt sit Folk og givet det en Sanger. De ved, hvilken uendelig Rolle Poesien spillede hos Jødefolket, hos Grækerne, hos Islænderne og Nordboerne. Men hvad gjør man i Almindelighed ved vor Poesi? Man lader den ligge og fange gule Pletter paa et eller andet Forlæggerloft; mens vor Bog burde ligge i Værkstedet, i Skolen, i Bondens Gaard og i den unge Kvindes Kammer med et friskplukket Firkløver til Bogmærke.

Er det Andelsbevægelsen, som giver Poesien Gift, eller er der andre Kræfter i Virksomhed? En anspændt social Konkurrence har naturligvis sin Del af Skylden for vort Folks Hang til Materialisme.

Jeg forsøgte før at vise Dem, hvilken Rolle Rytmen — det er: Poesiens *Form* — spillede i Verdenshusholdningen, jeg vil nu forsøge at klarlægge, hvor fornødent det er, at der ogsaa lyttes til Poesiens *Indhold*, om ikke et Folk skal stivne i Goldhed og Stagnation.

Den, der har fulgt vor Folkekarakters Udvikling — specielt vor Almues — gennem den sidste Menneskealder, kan ikke være blind for, at der er foregaaet en beklagelig Forskydning i dens sjælelige Lag, saaledes at det nøgterne, det fiffige, det koldt beregnende, er kommen øverst, medens det følsomme, det godhjærtede, det værmende Element er bleven trængt til Side. — Fordels- og Vindingsprincippet har afløst den gamle patriarkalske Aand, der endnu herskede rundt om i de gamle, mosgroede Bønderhjem.

Der appelleres saa lidt til Hjærtet nu; tænk f. Ex. paa vor Fattigpleje, den afgjordes i Fortiden omkring ved Dørene, gennem Almisser, ikke just nogen ideel Fattigtforsørgelse; men den havde det Gode, at den enkelte stillede

direkte Ansigt til Ansigt med Nøden; han fik den fattiges sørgmodige Historie meddeelt gennem dennes egen Mund, og dette virkede som en direkte Appel til hans Hjærte og Medfølelse; nu afgjøres alt sligt ad Offentlighedens Vej, ad den kolde Beregnings Vej; den fattige faar sin lovmedholdelige Del tilnaaet efter Ligninger og Skalaer, der ikke er stort andet end Subtraktions- og Divisionsopgaver.

Dengang kunde man endnu se et følende Hjærte bøje sig med Graad over den fattiges Leje eller den syges Seng — nu spørges der blot: Hvor mange Procent kan han tilkomme efter *Loven*!

Atter er da en Aare bleven underbundet, der førte varmt Blod til vort Hjærte!

Nu ønsker jeg slet ikke at hæve Fortiden paa min egen Tids Bekostning, jeg beklager kun, at vor Tids Bonde i Javhasten for at vinde med i den farende Tid er løbet fra saa mange af sine herlige og mest uslippelige Egenskaber, som den gamle Bonde havde bevaret og nedarvet trods alle ydre Omskiftelser.

Husker De ret den gamle Bonde med de graa poliske Øjne under de buskede Bryn, og den fornøjelige gamle Skjægkrans, der fremhævede saa smukt alle hans Ansigts joviale Linjer! Han gav sig altid god Tid, derfor løb han heller ikke — som saa ofte Nutidens Bonde — fra sig selv. Han var en Ordenens Mand, der vilde, at hver Ting skulde være paa Plads i hans Gaard; selv hans Mødding var noget af et Digt, saa velklappet og toppet den laa og lyste i Sølen mellem de hvide Huslænger. Nu kan man som oftest ikke se, om det er Bonden, der røgter Svinene, eller Svinene, der røgter Bonden. — Kan De huske, hvordan den gamle Bonde plukkede af sit Hår i Gulvet, saa det stadig stod lodret som en Mur og ikke oet Straa ragede udenfor det øvrige. Eller mindes De ham, naar han pløjede sin Mark. Han lagde Hovedet en Kjende paa den ene Side og skar Furen saa lige som efter en Lineal. Han overanstrengte ikke sine Bæster; ved Agerens Ende og undertiden paa dens Midte ogsaa lod han dem puste godt ud, mens han selv med en Kunstners Glæde saa tilbage over sit Værks smukt skaarne Furekamme. Han satte ikke paany sine Heste i Gang, før han havde delt sin Skraa imellem dem. Han havde en virkelig *æstetisk* Glæde af sin Gjer-

ning, der bragte ham ikke blot en fysisk, men ogsaa en særdelig, en intellektuel Lykkefølelse.

Saaedan var den gamle Bonde paa sin Mark, saadan var han hjemme i Forhold til Familie og Husstand. Det er min absolute Overbevisning, at Nutidens Bonde i Forhold til Tyende og Smaakaarsfolk staar betydelig under den gamle Bonde i daglig Omgang og medføiende Hjælpssomhed. Se saa atter, hvor stærkt den gamle Bonde elskede sine Husdyr; jeg nævnede før Hestene, men hans Medføielse strakte sig til den mindste Kalv i hans Gaard; han behandlede Dyrene næsten som nære Slægtninge mere end som Nyttigjenstande, der efter Nutidens Opfattelse skai ha' saa og saa mange Pund Kraftfoder for at yde saa og saa mange Pund Mælk; opfylder de ikke i saa Henseende alle rimelige Fordringer, kan de danse til Slagteriet.

Men den gamle Bonde havde endnu et stort Fortrin — og her vender jeg atter tilbage til mit Æmne i snævrere Forstand — han var i Virkeligheden et gennempoetisk Gemyt, hvis Sjæl og Syn og hele Livsopfattelse var præget i den stærkeste Grad af hele Naturlivets evige Vexlen og Mystik. Ja al den Poesi, jeg har mødt og siden efter fattig Evne omsat i min Digtning, har jeg mødt hos disse min Barndoms vædmelsklædte Helte, disse herlige, gamle Skikkelser, der holdt af at sidde bredt og mageligt for Bordenden bag om Tællelyset og med smaa runde Haandbevægelser og en Skjælm tittende ud af hver Øjenkrog fortælle — altid i det djærve, jydsk Sprogs rammende Vendinger — de tusind smaa Træk, der er som Regn og Sol for det poetiske Sind, men lader Materialisten uberørt. — Det er falden i min Lod senere at mødes med de fleste af Aandens store i mit Land og min Samtid, men ingen har beriget mig som disse jævne Almuesmænd, som der tilsyneladende intet mærkeligt var ved, men som havde det store naive Hjærte og det groende Sind, hvoraf Poesien og alle ægte Aandskatte væider.

Han havde Fantasi, den gamle Bonde, hvad Nutidens Bonde fattes i saa sørgelig Grad. Nu er de forlængst væk, de gamle Bønder, ogsaa hin gamle *Iver*, der har kastet Poesiens Trolddomsglans over mit Fødehjemms fattige Stuer saa mangen en tygende Vinterkvæld, naar Karterne skrattede, og den altid søvnige Talgpraas havde Tyv i Lyset; han var

ikke ganske garanteret imod, gamle Iver med de rindende Øjne, — det forelæa i hvert Fald som en Mulighed, at naar han nu rejste sig fra Bordskiven og tog den tunge Kjæp i Bænkkebogen for at finde hjem over de knudrede Bakker, kunde han meget vel risikere at møde Helhesten ved Jepes Hui eller Elvepigen under Kisteibak.

Nu er det ikke min Hensigt at ønske disse Overtroens Tider tilbage i vort Folk; men vist er det, at den gamle Bonde, som vi her taler om, hans Himmel var spændt højere til Vejrs end deres, der har faaet Gaard og Grund efter ham. Hans rent menneskelige Værdi var større, hans Fantasiverden var i enhver Henseende mere sprudlende og omfattende.

Og det er maaske den dybeste Bebrejdelse, vi kan rette mod Nutidens ellers saa dygtige Bonde, at han har ladet sin Fantasis Klæder sande til; thi Fantasien og Poesien er som højre og venstre Haand, uden dem vil et Folk aldrig komme til at udrette noget nævneværdigt.

Afserede Jesus saa jo i Fantasien — det vil sige i Evnen til at sætte sig i andres Sted — Moralens Hovedhjørnesten, naar han sagde: „Hvad du vil, at andre skal gjøre imod dig, det gjør du imod dem!“ Her er jo Opfordringen gjort til stadig at flytte Tanken over paa Næstens Grund. Naar vi altid havde Billedet af vor lidende Broder for os, eller i det mindste ejede Evnen til, naarsomheist at tænke os ind i hans Kaar og Savn, ja, saa vilde denne Verden være omtrent saa god, som den kunde blive.

Tror De kanske, at den Mand, hvis Fantasi var et rislende Væld og ikke en tilgroet Sump, vilde kunde udholde at gjenomtænke Krigens eller det evige Helvedes Rædsler; nej, han vilde staa op og fordømme dem begge. Alle vore Fordomme, de mindste med de største, voxer i Læ af vor manglende Fantasi — som Andemaden voxer i det Vand, der ingen Strøm er i.

For nogle Aar siden skrev jeg Bogen „Vredens Børn“, der blev stærkt dadlet fra en vis Side, fordi jeg skulde ha' været mindre nøjeregnende i mine Angreb paa den danske Gaardmandsstand. Bogen var imidlertid saa vederhæftig, at om det kunde tænkes, at jeg var bleven kaldt for Domstolene, kunde jeg ha' beediget og lagt Navn og Adresse til selv det usandsynligste af Bogens Træk.

i Pressens Iver for at komme mig til Livs dengang, la' kun en enkelt Mærke til, at jeg ikke paadttede Husbonden er eneste bevidst ond Handling; i denne Bog øder Husbonden sit Tyendes Lykke paa samme tankeløse Maade som den, paa hvilken et Barn piner en Fugleunge, simpelthen af Mangel paa Fantasi. Bertel Nørgaard — en af Bogens Hovedpersoner — er ikke ond, hans Fantasi er kun en stakels afstumpet Ting, der ikke formaar at omfatte de Mød-mennesker, han har i sit Brød. — Og dette er jeg overbevist om, er det sande Forhold ikke alene i vor Bonde-stand, men ogsaa blandt de andre Samfundsstønder. En hel Hob af vore værste Samfundssygdomme kunde kureres, hvis der bare foretoges en systematisk Opdyrkning af vort Folks Fantasi. — Her kommer da Poesien, Litteraturen, som den store Hjælper og Forløser. Hvilke nære og kjære Venner kunde ikke Bøgerne blive for dem, der forstod at iytte til deres tyste Visdom! De allerfleste Mennesker lever jo som bag et Gitter, hver paa sin egen lille afstukne Fir-kant. Kjøbmanden lever bag sin Disk og har ingen rigtig Forstaaelse af Skomageren, Bonden har altid haft svært ved at forstaa Bymennesket og omvendt; Husmanden har ingen Adgang til Godsherrrens bonede Gemakker, og Herremanden er som oftest for stor til at kunne glide ind under Husman-dens lave Dørkarm uden at faa Buler i Panden. Men Bø-gerne, de kommer med deres tusinde Erfaringer fra Øst og Vest til hver den, der blot vinker ad dem, som Ravnene bragte Føde til Elias. De vilde gjøre den ensomme mindre ensom, vilde bryde Hjemfødningens iridsnævrende Vaner og udstrø Tanker og Stemninger og Skjønhedsbilleder i alle aabne og tørstige Sind.

Den Mand, der kun tumler med Landbrug, vilde gjen-nem en god Bog faa et nyt Tankeindhold, hans Sind vilde komme under en lykkelig og befrugtende Vexeldrift, der sandelig ogsaa nok skulde sætte sine gavnlige Spor i hans egen snævrere Livsgjærning. Thi heller ikke den praktiske Mand vil angre, at han har holdt sin Fantasi aaben. Fanta-sien er ogsaa her den Evne, der gi'r Overblik og slaar ned paa det rette Punkt, som Glenten fra der: bialt Luft.

Lad os da ønske det Folk, som vi trods alle dets Fejl elsker dybest af alle Folk, at det atter maa komme i rig og frugtbar Forbindelse med Poesiens Vidunderverden, — lad

ham ikke vedblivende gaa upaaagtet og grædende forbi din Dør, ham, Barnet med Violkurven paa sin Arm. Thi den, der lukker Poesien ind i sit Kammer, lukker en Engel ind i sit Hjærte.

Jeg har her talt saa meget om vor Bonde — ikke fordi jeg tror, at Poesiens Niveau ligger saa meget højere i de andre Stænder, men fordi alle mine Skuffelser som alle mine Forhaabninger gjerne vil ta' den Adresse, og fordi jeg tror, at enhver stor Fornyelse indenfor vort Folkesamfund endnu i lange Tider maa komme fra Bondens Lejr.

Det danske Land er de gule Kornagres Land, det danske Folkesymbol er den pløjende Bonde. Men Ploven skrider bedst, naar der nynnes lidt dertil, og det er enhver sand Digtets ædleste Drøm, at hans Sang maa naa disse naive Sjæle, disse „rene af Hjærte“, for hvem Poesien ikke er en klingende Bjælde, men et livsvarmt Væld, hvori Hjærterne fyldes, og Følelserne mættes og udvides.

Det var vel dette, der foresvævede Grundtvig, — den gamle Barde, hvis mægtige Orgel endnu toner søndagsfestlig igjennem al dansk Folkesang, — det var vel det Ideal, der glødede hans Sind i Brand, da han skrev de skønne Linjer:

„Det være skal vor største Fryd
som Skjalde barneglæde,
naar hoppe kan ved Sangens Lyd
selv bære Ben paa Gade.

Det kaldes skal vor bedste Sang
til evig Ros og Minde,
som løber rundt i Dannevang,
naar Piger Negen bindes.“